

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ-Ի ԷԿՈՒՄԵՆԻԿ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԸ

«Միութիւն՝ ի կարեւորս,
Ազատութիւն՝ յերկբայականս,
Սէր՝ յամենայնի»:

Ընդհանրական Եկեղեցու հայրերի հետևողությամբ Ծնորհալի Հայրապետի ընդհանրացնող այս ձևակերպումը, որն իր կարևորությամբ և քրիստոնեական ճշմարիտ ոգով կամխում է նույնիսկ արդի Էկումենիկ երկխոսությունների ձեռքբերումները, դարեր շարունակ համդիսացել է Հայոց Եկեղեցին Էկումենիկ հարցերում առաջնորդող նշանաբանը:

Այս գաղափարը, դարերով առաջնորդելով հայ եկեղեցականին, մղել է նրան համագործակցելու քույր Եկեղեցիների հետ թե՛ ազգային խնդիրները լուծելիս և թե՛ Եկեղեցու առաքելությունն իրագործելիս:

Նման լայնախոհ մտածողությունն էր, որ 19-րդ դարի հայ հոգևորականների համաստեղությամբ մղեց հաղորդակցվելու Արևմուտքի հոգևոր-աստվածաբանական մտքին և այն շաղախելու իրենց ավանդական հոգևոր արժեքներին ու վերակենդանացնելու դրանք մոր ոգով և մտածողությամբ:

Անշուշտ, այս գաղափարն այսօր ևս առաջնորդող է Հայ Եկեղեցում: Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու 132-րդ գափական արդեն իսկ իր երկամյա գործունեության մեջ, ի թիվս այլ եկեղեցաշեն ու ազգօգուտ գործերի, առանձնակի կարևորություն է ընծայում Էկումենիկ հարաբերություններին՝ հիմնված փոխադարձ հարգանքի և երկկողմանի համագործակցության սկզբունքների վրա, որոնք տեղի են ունենում փոխադարձ այցելությունների և կազմակերպված գիտաժողովների, ուսումնական-հրատարակչական, ինչպես նաև բարեգործական ծրագրերի իրականացման միջոցով:

Անդրադառնալով Վեհափառ Հայրապետի անցյալ երկու տարիների միջեկեղեցական գործունեությանը՝ վստահորեն կարող ենք արձանագրել, որ այն խարսխված է Հայրապետական անդրանիկ կոնդակի հետևյալ տողերի վրա. «Գործում մասնակցութիւն ունենալ միջեկեղեցական կեանքում՝ հաւատարիմ համայն աշխարհում խաղաղութեան պահպանման, ժողովուրդների՝ եղբայրական սիրով համագործակցութեան մեր Եկեղեցու աւանդներին: Նոր ժամանակների տարաբնոյթ մարտահրաւերների առջեւ քրիստոնէական քոյր Եկեղեցիների հետ մեր ջանքերը միատրամ, հետեւողականօրէն իրականացնելու ենք հոգևորի լոյսով մարդկութեան կեանքի իմաստաւորման սուրբ առաքելութիւնը՝ յանուն Քրիստոնէական սկզբունքների կենսագործմամբ բարու յաղթանակի եւ համընդհանուր երջանկութեան»¹:

¹ Հայրապետական անդրանիկ կոնդակ, «Էջմիածին», 2000 թ., № Բ, էջ 3:

Էկումենիկ շրջանակներում հրամայական դարձած «Միություն բազմազանության մեջ» համադրության այսօր տեսանելի է այլ Եկեղեցիների հետ Հայ Եկեղեցու հարաբերություններում, որոնք, ամշուշտ, բխում են թե՛ մեր և թե՛ մյուս Եկեղեցիների շահերից:

Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցին, բացի իր անդամների հոգևոր պահանջները բավարարելուց, դարեր ի վեր պարտականություն է ունեցել պահպանելու նաև գաղթաշխարհի հայության ազգային-հոգևոր նկարագիրը: Այս պայմաններում առաջանում են մի շարք հարցեր՝ կապված հոգեորսության, օտար երկրներում հայ համայնքների իրավունքների պահպանման, ինչպես նաև օտար հասարակություններում ինտեգրացման, միևնույն ժամանակ ազգային ինքնության պահպանման հետ:

Դիտարկելով վերջին երկու տարիների ընթացքում զարգացող գործընթացները՝ կարող ենք եզրակացնել, որ Վեհափառ Հայրապետն իր Էկումենիկ գործունեության մեջ առաջնորդվում է այս գաղափարներով:

Էկումենիկ հարցերում Վեհափառ Հայրապետի նախանձախնդիր վերաբերմունքի արտահայտությունն է Մայր Աթոռում Միջեկեղեցական Հարաբերությունների Գրասենյակը կյանքի կոչելը՝ Տ. Եզնիկ եպս. Պետրոսյանի պատասխանատվությամբ:

Խոսելով Վեհափառ Հայրապետի Էկումենիկ գործունեության մասին՝ չենք կարող անտեսել նրա նախանձախնդրությունը՝ կապված Հայ Եկեղեցու մասնակցությանը Եկեղեցիների Համաշխարհային Խորհրդին:

ԵՀԽ-ի հետ Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցին արձանագրել է փոխշահավետ համագործակցության երկար տարիների փորձառություն, որը նպաստում է թե՛ Եկեղեցիների միջև աստվածաբանական երկխոսությունների հաստատմանն ու փոխադարձ վստահության մթնոլորտի ստեղծմանը և թե՛ բարեգործական մի շարք ծրագրերի իրականացմանը: Անդրադառնալով ԵՀԽ-ի հովանավորությամբ կատարվող միջոցառումներին՝ անվերապահորեն պետք է մշել, որ Հայ Եկեղեցին գործունե կերպով մասնակցում է ԵՀԽ-ի ծիրից ներս տեղի ունեցող բոլոր աստվածաբանական երկխոսություններին, որոնց ընթացքում շոշափելի արդյունքներ են արձանագրվել Ուղղափառ Եկեղեցիների հետ բանակցությունների ընթացքում:

ԵՀԽ-ի հետ համագործակցության մեր փուլ է սկսվել Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի ԵՀԽ Կլոր Սեղանի Հայաստանյան գրասենյակի գործունեությամբ, որն էլ՝ ավելի է ծավալվում Գարեգին Բ Հայրապետի քաջալերանքով:

Այս և նախորդ ծրագրերն ավելի ամրապնդելու և զարգացնելու նպատակով անցած երկու տարիների ընթացքում տեղի ունեցան երկկողմանի այցելություններ ԵՀԽ գլխավոր քարտուղար Կոնրադ Ռայզերի և Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի միջև՝ համապատասխանաբար 2000 թվականի սեպտեմբեր և 2001 թվականի փետրվար ամիսներին: Անդրադառնալով ԵՀԽ-ին Հայ Առաքելական Եկեղեցու մասնակցությանը, Վեհափառ Հայրապետն ընդգծեց, որ որպես Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս առանձնակիորեն է արժևորում Էկումենիկ շարժումը, որին միտված է Մայր

Աթոռ Ս. Էջմիածնի Միջեկեղեցական Հարաբերությունների Գրասենյակի գործունեությունը, և հավաստեց Հայոց Եկեղեցու պատրաստակամությունը ԵՀԽ-ի հետ հարաբերությունների զարգացման գործում:

Վեհափառ Հայրապետն անձամբ կարևորում է ԵՀԽ-ի Կլոր Սեղանի և ECLOF գրասենյակները՝ հայ ժողովրդին բերող նպաստի համար:

Այսօր, որպես այս համագործակցության արդյունք, վերոնշյալ երկու բարեգործական կազմակերպություններն իրականացրել են մի շարք ծրագրեր, որոնք միտված են Հայաստանի ընկերային տնտեսական վիճակի բարելավմանը և զարգացմանը:

Հայ ժողովուրդը կարևորում է նաև այն հանգամանքը, որ Եկեղեցիների Համաշխարհային Խորհուրդը դասվում է այն կազմակերպությունների շարքը, որոնք դատապարտում են 1915 թվականի Հայոց Մեծ եղեռնը:

Արժանահիշատակ է 2001 թվականին Ծաղկաձորում տեղի ունեցած Եվրոպական Եկեղեցիների Խորհրդի «Եկեղեցիները երկխոսության մեջ» կոմիտեի և Արևելամիջին և Արևելյան վանականների հանդիպման կազմակերպումը: Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ Հայրապետի գահակալության ընթացքում աշխուժացել են հատկապես Ուղղափառ քույր Եկեղեցիների հետ միջեկեղեցական հարաբերությունները, որոնք իրականացվում են Հայրապետական այցելությունների և համատեղ հայտարարությունների ընդունմամբ, ինչպես նաև աստվածաբանական գիտաժողովների կազմակերպմամբ: Թե՛ Հայրապետական այցելությունների և թե՛ Վեհափառ Հայրապետի օրհնությամբ իրականացված բոլոր միջոցառումների ընթացքում հրամայական են կապերի ամրապնդումը և զարգացումը: Այս հարցում անհրաժեշտ է անդրադառնալ, որ Էկումենիկ շրջանակներում Ուղղափառ ընտանիքը ներկայացնող բոլոր Եկեղեցիները, այդ թվում՝ Հայ Եկեղեցին, կարևորում են միջեկեղեցական շրջանակներում քաղաքական, տնտեսական, աստվածաբանական և բարոյական խնդիրներում համատեղ Ուղղափառ դիրքորոշման հստակեցումն ու արտահայտումը, որը նպաստելու է ոչ միայն Ուղղափառ քրիստոնեությանը, այլև համընդհանուր քրիստոնյա աշխարհին: Ուստի մեր Եկեղեցու համար կարևոր են 1965 թվականին Ադիս Աբեբայում տեղի ունեցած հինգ Արևելյան Ուղղափառ Եկեղեցիների միջև բանակցությունները և համատեղ աստվածաբանական հռչակագրի ընդունումը, ինչպես նաև Ուղղափառ Եկեղեցու ոչ-քաղկեդոնական և քաղկեդոնական ընտանիքների միջև բանակցությունները և դրանց ընթացքում աստվածաբանական և ընկերային-քաղաքական կյանքին առնչվող հարցերի շուրջ ձեռք բերված որոշումներն ու համաձայնագրերը²:

Վեհափառ Հայրապետն արդեն իսկ իր երկամյա գործունեության ընթացքում բավականին լուրջ ներդրում ունի իր երջանկահիշատակ մախորդների սկսած միությանը և համագործակցությանը տանող քայլերում: Այս ընթացքում առանձնա-

² Christine Chaillot and Alexander Belopopsky, *Towards Unity The Theological Dialogue between the Orthodox Church and Oriental Orthodox Churches*, Geneva, 1998.

կիրորեն լուրջ ձեռքբերումներ են արձանագրվել Ռուս, Ղաթի, Եթովպական, Ռումին և Վրաց Ուղղափառ Եկեղեցիների հետ հարաբերություններում:

2000 թվականի մայիսի 9-ից 12-ը Ամենայն Հայոց Հայրապետի Վրաստան այցելությունը՝ Վրաց Ուղղափառ Եկեղեցու պետ իլիա Բ-ի հրավերով, և 2000 թվականի սեպտեմբերի 18-21-ը Ռումինիա կատարած այցելությունը՝ Ռումին Ուղղափառ Եկեղեցու պետ Թեոկտիստ Ա-ի հրավերով, էական նշանակություն ունեցան փառ Եկեղեցու պետ Թեոկտիստ Ա-ի հրավերով, էական նշանակություն ունեցան փառ Եկեղեցիների հետ Հայ Եկեղեցու հարաբերությունների համար: Այս համագորդակցության զարգացումը բխում է այդ Եկեղեցիները ներկայացնող թե՛ ժողովուրդների և թե՛ երկրների շահերից: Ուղղափառ Եկեղեցու հետ հարաբերություններում, սակայն, բուռն կերպով զարգանում են հատկապես հայ-ռուսական եկեղեցական հարաբերությունները:

Այսօր այս երկու Եկեղեցիների առջև ծառացել են մի շարք համընդհանուր խնդիրներ, որոնք կապված են Եկեղեցու վերակենսականացմանը, հոգևոր արժեքների վերահաստատմանը, Ուղղափառ հավատքի ամրապնդմանը, տարածաշրջանում խաղաղության հաստատմանը, ընկերային բազում հարցերի լուծմանն ու աղանդների և ոչ-քրիստոնեական ուսմունքների դեմ պայքարին:

Վեհափառ Հայրապետը ռուս-հայկական եկեղեցական հարաբերություններին զարկ տալու նպատակով արդեն իսկ մի քանի Հայրապետական այցելություններ է կատարել Ռուս Ուղղափառ Եկեղեցու պետին, ստորագրել համատեղ հայտարարություններ, ինչպես նաև օրհնել աստվածաբանական բանակցություններ սկսելու նախաձեռնությունները: Այս հարցում արժանափիշատակ են 2000 թվականի հունիսի 11-ին Պետերբուրգի Ս. Կատարինե հայկական եկեղեցու վերածման և նույն թվականի օգոստոսի 17-ին Մոսկվայի Ս. Ամենափրկիչ եկեղեցու բակում հայկական խաչքարի տեղադրման արարողությունները՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս, Նորին Սուրբ Օծություն Տ. Տ. Գարեգին Երկրորդի և Համայն Ռուսիո Պատրիարք Ալեքսի Երկրորդի բարձր նախագահությամբ:

Այժմ երկու Եկեղեցիների միջև ընթանում են աստվածաբանական բանակցություններ, որոնք սկսելու համաձայնություն ձեռք բերվեց 2000 թվականի փետրվարի 29-ից մարտի 3-ը Ռուսաց Պատրիարքի, Ամենայն Հայոց Հայրապետի Մոսկվա կատարած այցելության ժամանակ: Այս հարցին էր նվիրված և Ռուս Եկեղեցու Միջեկեղեցական հարաբերությունների բաժնի պատասխանատու Կիրիլ միտրոպոլիտի և Հայ Եկեղեցու Միջեկեղեցական հարաբերությունների պատասխանատու Եզնիկ եպս. Պետրոսյանի 2000 թվականի հուլիսի 6-ի հանդիպումը³: Համաձայնությունների տրամաբանական շարունակությունը եղան 2001 թվականի փետրվարի 13-ից 15-ը Ս. Էջմիածնում տեղի ունեցած հայ-ռուսական եկեղեցական բանակցությունները, որոնք ավարտվեցին համատեղ հայտարարությամբ, ուր երկու Եկեղեցիների հոգևորականները կարևորեցին Եկեղեցու էական դերի ամ-

³ Տես՝ «Էջմիածին», 2000 թ., № Է, էջ 107 և 109:

րապնդումը հասարակական կյանքում՝ կապված քաղաքական, տնտեսական, երիտասարդությանը և այլ խնդիրներին առնչվող հարցերում:

Անշուշտ, այս ամենն իրենց շարունակությունն են գտնելու և կյանքի են կոչվելու ապագայում, որոնք զալու են նպաստելու երկու Եկեղեցիների միջև կապերի զորացմանը:

Ջուզաֆեռաբար Հայ Եկեղեցին շարունակում է բարեկամական հարաբերությունների մեջ մնալ Ղպտի և Եթովպական Եկեղեցիների հետ: Սա կրկին անգամ ամրապնդվում է Վեհափառ Հայրապետի 2000 թվականի հոկտեմբերի 12-ից 21-ը Եգիպտոս և Եթովպիա կատարած այցելությունների ընթացքում, ուր նա հանդիպումներ ունեցավ համապատասխանաբար Ղպտի Ուղղափառ Եկեղեցու պետ Օեմնուդա Գ-ի, Եթովպիայի Թեաֆեդո Ուղղափառ Եկեղեցու պետ Աբունա Պաուլոսի և Ալեքսանդրիայի հույն Պատրիարք Պետրոս Է-ի հետ:

Արդյունավետ հանդիպումների և զրույցների ընթացքում Հայրապետերը բազմիցս շեշտել են միմյանց միջև գոյություն ունեցող ավանդական բարեկամական հարաբերությունները, որոնք նպաստում են ընդհանուր քրիստոնեական շրջանակներում Ուղղափառ Եկեղեցու վկայության ուժեղացմանը և էկումենիկ շրջանակներում Ուղղափառ Եկեղեցիների մասնակցության ընդլայնմանը: Քույր Եկեղեցիների միջև բարեկամական կապերի ամրապնդման հարցում հատկապես արժանահիշատակ է Նորին Սրբություն Օեմնուդա Պապի և Վեհափառ Հայրապետի ստորագրած համատեղ հայտարարությունը, որում հավաստվում է իրենց պատրաստակամությունը համագործակցելու ի շահ քույր Եկեղեցիների հոգևոր զարթոնքի և զորացման:

Վեհափառ Հայրապետի երկամյա հոգևոր գործունեության ընթացքում գործուն կերպով զարգանում են հարաբերությունները նաև Հոռմեական Կաթողիկ Եկեղեցու հետ:

2000 թվականի նոյեմբերին հանդիսավոր արարողությամբ Հոռմի Ս. Պետրոս տաճարում Վեհափառ Հայրապետին հանձնվեցին Ս. Գրիգոր Լուսավորչի մատուցները: Անշուշտ, այս պատմական իրադարձությունը մեկ քայլով ևս երկու Եկեղեցիներին մոտեցնում է միմյանց և ամրագրում արդեն իսկ երջանկահիշատակ Վազգեն Ա և Գարեգին Ա Ամենայն Հայոց Հայրապետերի օրոք սկսված համագործակցության գործընթացը:

Բողոքական և բարեկարգյալ Եկեղեցիներից բավականին սերտ են հարաբերությունները Անգլիկան և Դանիայի Լութերական Եկեղեցիների հետ, որոնց ներկայացուցիչները Հայաստանում ուղղակիորեն համագործակցում են Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսության հետ:

ՎԱՐԴԳԵՍ ՍՐԿԱՎԱԳ ՄԱՆՈՒԿՅԱՆ

ՄԱՅՐ ԱԹՈՒՍ. ԷԶՄԻԱՇՆԻ

ՄԻՋԵԿԵԴԵՑԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԲԱԺԻՆ